

Јелена Калајија

Снежана Стевић

ЈУ Народна библиотека „Филип Вишњић“

Бијељина

УДК 792.97(497.6PC)

DOI 10.7251/BSCSR2310135K

АРХАЈСКА И САВРЕМЕНА ИГРА КАО ТЕМЕЉИ ЧИТАЛАЧКИХ НАВИКА

Сажетак: У овом раду ћемо се осврнути на то како се луткарство, односно лутка наша међу књигама и како лутка може послужити као промотер читања код дјеце. Народна библиотека „Филип Вишњић“ је покренула пројекат који је јединствен – Фестивал луткарства и видео-презентације књига ЛУТВИД ФЕСТ. Овај фестивал је, превасходно, библиотечки, те у својој основи има књигу по чијим се мотивима ради луткарска представа, видео-презентација и илустрација (идејно рјешење за плакат као потенцијалну препоруку књиге). Он, на врло успјешан начин, спаја оно што је традиционално (луткарство) са савременим (видео-презентација). Чини се да је тај спој добра формула за популаризацију књиге и читања код дјеце основношколског узраста. Нарочито јер се ради о препоруци коју дјеца за дјецу раде.

Осврнућемо се на то колико је за дијете лутка значајна као и васпитни утицај који драматизација и луткарство имају управо у узрасној доби, по нама кључној за темељивање читалачких навика, а којом се директно бави ЛУТВИД ФЕСТ. Библиотекари анимирају такозвано *креативно читање*, које нужно има јачи и трајнији ефекат у свијести рецептора, а резултат је не само популаризација читања, већ и сасвим нови, уникатни производи умјетничког бављења.

Посебна збирка лутака за луткарске представе је нешто што нашу библиотеку издваја у односу на друге. Лутке су настале за потребе луткарских представа које су ушле у финале ЛУТВИД ФЕСТ-а. С обзиром на то да се луткарске представе раде по мотивима књиге, све лутке су књижевни јунаци. Циљ је да се ради двосмјерна креативна размјена од лутака које имамо. Захваљујући Фестивалу формира се посебан фонд лутака који је у главном фокусу рада. Треба да настану нове комбинаторичке варијанте. Научити се читалачким навикама је онда еквивалентно одговору на питање *како читати лутку*, која постаје материјализовани књижевни

јунак, али истовремено и подстицај на оживљавање у новој улози кроз нова читања, креирањем ансамбала који су креативни избор *читача лутака*.

Кључне ријечи: луткарство, игра, ЛУТВИД ФЕСТ, луткарска представа, креативно читање, библиотечки фонд лутака, читачи лутака, популаризација читања.

1. Луткарство: теоријске поставке и историјски развој

Луткарство као синтеза умјетности у себи обједињује јединство доживљаја покрета, ликовног, музичког, драмског и плесног израза. Оно нам нуди безбројне могућности стваралачког изражавања (Жупанић Бенић, 2009; 8). Када аниматор покреће лутку, даје јој живот кроз покрете и причу и оживљава оно што није живо. Ту је машта покретач. (Вујовић, 2017; 11)

Историја луткарстава није нам одгонетнула када је прва лутка заиграла. Претпостављамо да је ватра заложена у пећини стварала живе слике по њеним зидовима. Почети луткарства сежу до старог Египта у чијим пирамидама су пронађене лутке израђене од дрвених перли нанизаних на конач. По предањима колијевка луткарства је Индија одакле су га Персијанци пренијели у Грчку и Рим. Античке су лутке настале у храмовима, а средњовијековне у црквама. Врло брзо су изгубиле вјерска обиљежја и постале народни јунаци који су у једном временском периоду представљали *vox populi* на трговима. Лутку у својим дјелима помињу Аристотел и Платон, а многи умјетници су јој посветили дјела или су имали своје луткарско позориште (Андерсен, Бајрон, Гете, Голдони, Пирандело, Лорка, Моцарт, Сметана...). Први европски луткар из IV вијека п.н.е. такође је био Атињанин, Потин, чији је луткарски театар прво професионално европско позориште лутака. Но, читава цивилизација у својој дијахронијској перспективи „препознаје лутку и луткарство као иманентне облике друштвене културе *homo ludens*“.(Лазаревић 2011; 20)

Почетком XX вијека дошло је до великих промјена у

развоју луткарства, оно се удаљило од реализма те приближило симболизму. Драматургија позоришта лутака почела се све више разликовати од драматургије позоришта живог глумца, па је тако и лутка престала бити копија/огледало човјека већ је постала његов симбол. У игри са лутком откривене су могућности другачије, стилизоване игре, са својим посебностима у покрету и говору.

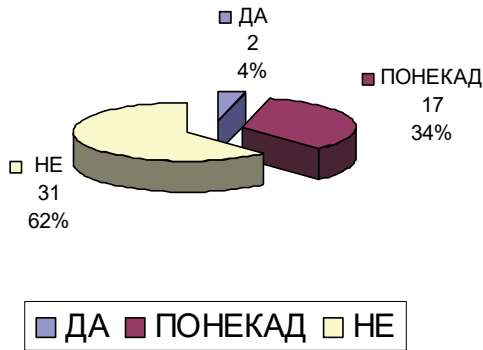
За дијете је лутка од изузетног значаја. Она је први дјететов пријатељ. И више од тога. Познато је да дјечија психа не разазнаје или тешко разлучује шта је стварно, а шта је у његовој машти, те су за њега и машта и стварност његов свијет. Лутка је за дијете жива и тако се према њој односи. У врло инспиративним запажањима Бошка Зековића у тексту „Лутка у дечјем животу“ управо се говори о *живом* животу лутке у рукама дјетета. Отуда, „феноменологија лутке и луткарства је иманантни део света Детета, али и Човека.“ (Лазаревић 2011; 23) Оно је мази, успављује, храни, те тако лутка која је предмет у дјечијој фантазији оживљава и добија одлике људског бића. Дијете, најчешће, лутки удахњује своја осјећања и хтијења. У његовом свијету лутка може све, а са њом дијете достиже апсолутну слободу мисли, маште, покрета, идеја, саодноса са другим. На тај начин се између дјетета и лутке ствара тајна веза. Вриједност лутке, како је казала И. Шимунов (2007), није само у томе да забавља дијете, него да у њему побуђује морална и естетска осјећања те да одгаја у духу хуманизма. Игра с лутком је стваралачка активност у којој су ангажовани разноврсни начини функционисања људске свијести: машта, мишљење, памћење, закључивање и др. Лутка због својих својстава подстиче дијете на креацију, преко лутке дијете пројектује своје емоције (радост, тугу, гњев) као и проблеме који га муче. Подстиче да ријечима исказује своје сложене интимне доживљаје.

Луткарска игра може пронаћи креативни пут учења у плану и програму разредне наставе, али исто тако и у појединим наставним предметима, или напросто настави свој игралачко-сознајни пут у ваншколском образовању и васпитању, од

стране родитеља и других одговорних особа које чине свијет дјетета у одређеном добу (било то бављење спортовима, умјетностима или другим вјештинама које не подлијежу званичном школском програму). Ове игре у процесу учења успјешно могу обогатити традиционалне методе. У наставу могу унијети квалитетнију комуникацију на релацији учитељ-ученик, али и међу самим ученицима. Луткарско искуство помаже ученику у стицању конкретног знања, али и у подстицању креативности. Међутим, наше истраживање је показало да ова игра најдуже традиције, нажалост у малој мјери пробија бедем традиционалних метода.

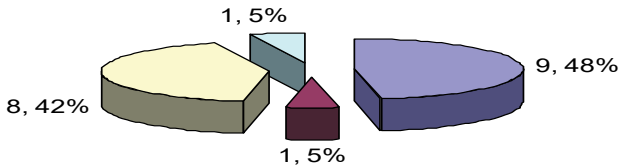
С обзиром на не тако ријетко оптуживање савремених технологија за изостанак већине хуманистичких активности тет-а-тет рада, одвајања од игре/играчака/лутака и припајања екранима, изостанак игре тијелом у корист виртуелне, односно промјена самог смисла игре и слично, одлучили смо се за кратку анкету у рејону наше библиотеке унутар основних школа. Анкетирали смо професоре предметне и разредне наставе, њих 50 са циљем да утврдимо колико је и да ли је лутка заиста толико запостављена као дидактичко средство. Учествовале су школе ЈУ ОШ „Вук Караџић“ из Бијелине, ЈУ ОШ „Јован Дучић“ (централна градска школа као и подручна у Патковачи) и ЈУ ОШ „Доситеј Обрадовић“ Суво Поље. У анкети је учествовало 11 испитаника који раде у сеоској средини, док су остали из градске, а проценат у ових 11 је опет већи (чак петоро) од оних из градске који користе лутку у настави. Из разредне наставе учествовала су 33 испитаника, а из предметне 17, као и 10 мушкараца и 40 жена. Такође, жене чешће користе лутке у настави, према нашем узорку.

1. Да ли користите лутку као дидактичко средство?

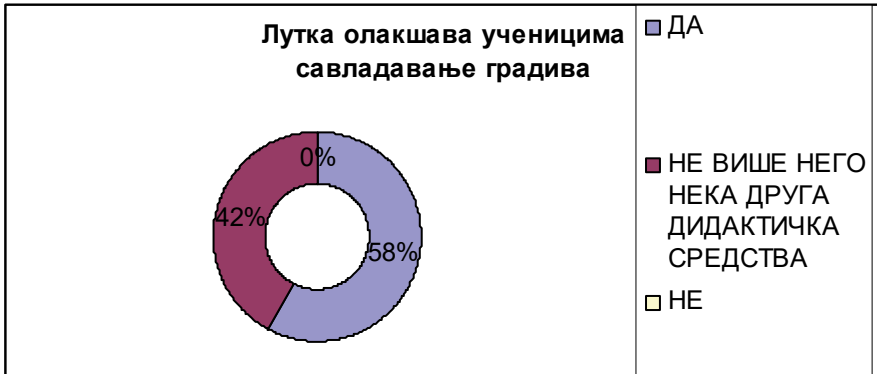
Анализа анкете показала је да чак у 62% испитаника **не користи** лутку у настави. Разлог некористишења виде у њеној нефункционалности, те да се лутка не налази у медијатеци, да није било потребе, зато што лутка не може да се прилагоди наставним садржајима и због неприлагођавања наставном плану и програму, добар дио њих навео је да нису размишљали (помишљали) о луткама у настави, те да није потребно користити лутке у предметној настави, да не виде корист, нису нашли за сходно да их користе, а доста их чак није ни образложило. Охрабрујуће је то што добар број оних који су у просвети мање од пет година одговара на ово питање са *нисам још имао/-ла прилике, нисам још имао погодну наставну јединицу*, па претпостављамо да ће кроз неко вријеме ови испитаници бити у другим ранговима. Једна особа из предметне наставе навела је да користи маске радије него лутке. Индикативно је да су лутке помоћници у савладавању градива управо код особа са мање радног искуства (до 10 година), што опет говори о томе да архајска игра нема континуум, већ долази новим генерацијама као ново и савремено наставно средство, односно да јој се нужно увијек враћа управо због њене природе да се тим прекидима отме.

Врсте лутака које су у употреби

- готове играчке
- циљано ручно израђене лутке за конкретне наставне јединице
- ручно израђене лутке у интеракцији са ученицима
- и готове и ручно израђене у интеракцији са ученицима

Они који лутку **понекад** користе, служи им за школске приредбе и на часу ликовне културе, при обради лектире, у радионицама у 1. разреду, такође у 1. разреду за импровизацију бајке, али и у 4. разреду на часу ликовне културе, српског језика, природе и друштва, а праве лутке од платна, папира. У разредној настави лутка се најчешће користи у предметима српски језик, ликовна култура и природа и друштво, музичка култура, а у предметној најчешће при реализацији наставних јединица преобликовање материјала, упознавање, куповина, оријентација у граду и сл. У настави страног језика у конкретној обради лексике (чланови породице, занимања). У само једној градској школи која је обухватила петину истраживања, луткарска секција постоји од 2015. године, а у осталима ако је и има настала је подстакнута ЛУТВИД ФЕСТ-ом.

Да дјеца радо прихватају лутку као дидактичко средство одговара чак 18 просвјетара, а један да су индиферентни (тај испитаник користи готову лутку). Луткарске секције су трајале, углавном, док су трајале припреме луткарске представе за учешће на ЛУТВИД ФЕСТ-у у оним школама које су се пријавиле за учешће на овом фестивалу (Чудесна лутка Таијоко-сан, Аги и Ема и Сламната колиба). У једној градској основној школи рађена је луткарска представа поводом 8. марта, те представе „Кеса и тег“ и „Црвенкапа“, а једна учитељица радила је представе „Трнова Ружица-модрена бајка“, „Пепељуга“ и „Три медвједа“. На питање: Да ли су чули за ЛУТВИД ФЕСТ, 24 испитаника је одговорило са ДА, 1 са НЕ и 25 испитаника није дало ниједан одговор. Сви испитаници који су чули за фестивал дефинишу га само луткарским дјелом, што опет говори да је или посљедица већине питања посвећених луткарству у настави, или видео-презентацијом као још увијек непознатим медијумом, а то ћемо показати у даљим истраживањима.

Мишљења да управо савремени свијет доноси онолико савремености колико му дозволимо, осмислили смо ЛУТВИД Фест као доказ да се архајска игра савршено уклапа у савремени смисао игре, својом синкретичношћу и стимулацијом чула на нивоу сензације, управо на оном фронту на којем *виртуелни човјек* најјасније прима надражаје.

Можемо и морамо направити једну основну разлику

између аматерског и професионалног луткарства, иако оба захтијевају сложени процес који подразумијева одређену технологију израде лутке (рад fine моторике и у изради и у анимацији, осим креативног изражаја), упознавање са њеним могућностима (анимација), посебну врсту „глуме“ (интерпретација), чему предходи израда доброг *луткарског* текста, са накнадним пикантеријама музике, сценографије и осталих ефеката које подржавају како класично тако и луткарско позориште.

Овај рад проблематизује, промовише и анализира аматерско луткарство које функционише као примijeњена умјетност, аниматорског типа у свом изворишту и можемо га схватити као:

- а) дидактичко средство или
- б) стимулацију креативности, али у најбољем случају у збиру ове двије основне улоге.

Према начину покретања сценске лутке дијелимо на оне које се покрећу руком, штапом или концима. За манипулацију у дјечијем узрасту од осме до десете-једанаесте године најбоље су штапне лутке – јавајке, те ручне лутке – гињол и зијевалице.

Гињол лутка се навлачи на руку. Покреће се помицањем прстију, ротацијом шаке и подлактице. Најизражејнији дијелови лутке су глава и руке који су, у односу на остале дијелове тијела, увећани како би били видљиви.

Зијевалица је ручна лутка која се, као и гињол, анимира навлачењем на руку, али у овом случају прсти луткареве руке отварају и затварају уста лутке. Тиме се стиче дојам да лутка говори. Оне могу бити веома једноставне израде, као што је обична чарапа, до врло сложене попут лутака попут оних израђених за емисију „Мапет шоу“. Код ове врсте лутака јасно је да су уста најистакнутији дио лица.

Под појмом лутке на штапу подразумијевамо све лутке које покрећемо и контролишемо помоћу штапа и жица. Лутка на штапу има највише могућности, појављује се у различитим

облицима, те најмање подлијеже правилима. Иако може бити сложена, с друге стране може бити и врло једноставна и практична јер је не оптерећује сложен механизам. Довољно је само узети лутку за штап и њоме глумити. Највећи број лутака које су кориштене за ЛУТВИД ФЕСТ су направљене на штапу, иако су прављене од веома разноликог материјала (спужве, гипса, папира, стиродура, пурпјене...).

2. ЛУТВИД ФЕСТ: Фестивал луткарства и видео-презентације књиге ЈУ Народне библиотеке „Филип Вишњић“ као примјер добре праксе

2.1. Историјат и развој

Прве луткарске радионице, под менторством луткара Богдана Симића, одржаване су у Народној библиотеци „Филип Вишњић“ на којима су дјеца из Бијељине и дијаспоре преко љетњег распуста научила да праве и користе лутке (плџснате, штапне, чарапаре, гињол). Прва луткарска представа „Тајна“ настала из крила наше библиотеке играна је као круна ових радионица.

Прве видео-презентације књиге настале су у оквиру сталне активности библиотеке „Креативна конзумација културе“ у секцији „ЗК: Читалиште за средњошколце“, а даљи њихов развој као и праћење кулминирало је истраживањем и активним праћењем промјена у читалачким навикама у овој и секцији за основношколце.

Пилот-пројекат ЛУТВИД ФЕСТ са четири градске бијељинске основне школе (ЈУ ОШ „Јован Дучић“, ЈУ ОШ „Кнез Иво од Семберије“, ЈУ ОШ „Свети Сава“ и ЈУ ОШ „Вук Караџић“) покренут је 2016. године са циљем обуке у луткарству, драматизацији текста на основу књижног предлошка као и пружања основних знања из аудио-визуелних умјетности са фокусом на видео-презентацију. Ментори овог пионира били су Богдан Симић, луткар, и мр аудио-визуелних умјетности Душан Тузланчић, а идејни творци, аутори и координатори Фестивала су потписници овог рада. Наредне године Фестивал постаје интернационали са осам екипа у

финалном такмичењу (ЈУ ОШ „Доситеј Обрадовић“ Суво Поље, ЈУ ОШ „Алекса Шантић“ и Народна библиотека Угљевик, ОШ „Десанка Максимовић“ Зајечар, ОШ „Драгиша Луковић Шпанац“ Крагујевац, ОШ „Петар Лековић“ и Народна библиотека Пожега, ЈУ ОШ „Јован Дучић“ Бијељина, ЈУ ОШ „Свети Сава“ Бијељина и ЈУ ОШ „Дворови“ Дворови), што се поновило и на трећем (ОШ „Десанка Максимовић“ Зајечар, ОШ „Драгиша Луковић Шпанац“ и Народна библиотека „Вук Караџић“ Крагујевац, ЈУ ОШ „Кнез Иво од Семберије“ Бијељина, ОШ „Петар Лековић“ и Народна библиотека Пожега, ЈУ ОШ „Јован Дучић“ Бијељина, ЈУ ОШ „Свети Сава“ Црњелово, ЈУ Културни центар „Никола Ђурковић“ Котор и ЈУ ОШ „Меша Селимовић“ Јања), недавно завршеном ЛУТВИД ФЕСТИВАЛУ 2019.

Оно што је разликовно обиљежје ЛУТВИД-а од неких других иманентно библиотечких фестивала јесте његова демократизација у институционализацији, он дозвољава партнерства у наступима између школа и невладиних организација, јавних библиотека и других дјелатника који посредно раде на подизању свијести о важности читања и књиге. Овако долази до отварања библиотеке и фестивалске културе укидањем баријера владиног и невладиног сектора и ојачава везе између градских/народних библиотека и школа које су у њиховом рејону (екипе из Пожеге, Крагујевца и Угљевика), али и остваривања могућности да ентузијастички наступи са екипом која је у домену узрасне групе (Котор).

2.2. Структура Фестивала

Екипе, на основу изабране књиге, раде луткарску представу, видео-презентацију књиге и њену илустрацију. Уз пријаву на Фестивал екипе су дужне доставити организатору и један примјерак књиге, што је осмишљено као начин богаћења библиотечког фонда. Након пилот-пројекта ансамбли лутака из све четири представе остали су у трајном власништву библиотеке и значиле су основу фонда уз двије лутке-маскоте. Са наредног и сваког сљедећег Фестивала библиотека је

запремала по једну лутку од финалиста и тако попуњавала овај фонд.

Учесници пролазе **4 елиминациона круга**. За сваки круг су дефинисани рокови до када су учесници дужни да пошаљу тражене материјале како би њихово учешће у Финалу било омогућено, а представе и видео-презентације доведени до најбоље могуће варијанте. Селектори након пријема материјала, одлучују о даљем учешћу на Фестивалу. Елиминационим круговима библиотека омогућава квалитетније учешће и ветеранима и дебитантима, и они заправо служе са једне стране као менторска подршка, а са друге као подизање нивоа квалитета, односно њедрење најбољег што једна екипа може да понуди.

Први елиминациони круг је одабир књиге као предлошка за рад. При одабиру књиге важну улогу има популаризација савремене домаће књижевности или заборављених класика за дјецу, али превасходно образложење о одабиру које доставе учесници. Наредни кругови представљају у малом процес израде једне луткарске представе, односно видео-презентације. Ми ћемо се овдје превасходно фокусирати на луткарски дио екипа. Други елиминациони круг за луткарску представу је драматизација текста. Драматизација подразумијева обраду једног или више мотива из књиге, преузимање једног или свих јунака, што имплицира да су све импровизације и маштовита рјешења добродошла. Са друге стране, не треба одлазити сувише од предлошка, како би било јасно да екипа популарише дати наслов. У том смислу луткарска представа као библиотечка препорука дјелује са једне стране као тизер, као зачикавалица, а са друге као потпуно ново креативно умјетничко дјело. Наредна етапа је израда лутака и слање фотографија појединачних лутака. Када је извршена карактеризација ликова драматизацијом текста, сам изглед лутке сада бива тиме одређен. И као што је више од пола посла квалитетан избор књиге, тако је више од пола лутке карактеризација њеног лика. Дозвољено је коришћење свих материјала и свих типова лутака које су репрезентативне за

параванску представу. Четврти и посљедњи елиминациони круг за луткарске представе подразумева слање снимка одломка луткарске представе. Снимак подразумева најрепрезентативнију сцену из комада, са свим елементима представе (музика, сценографија...) који могу доживјети мања одступања од оних какви ће бити на премијери. Снимак не треба да буде дужи од 5 минута, а може бити сниман било којом врстом опреме (телефон, камера, фото-апарат...). На овај начин, избјегава се неуиграност ансамбла у самом финалу, јер већ мјесец дана прије довели сте екипе у позицију готовог производа.

Једно од важних правила уведених након трећег ЛУТВИД-а је да се исти предложак књиге може поновити након 3 године, али никад од стране истог учесника.

Фестивал луткарства и видео-презентације књиге има јединствен жири у обје категорије. Код луткарске представе се оцењује: лутке (дизајн, анимација, интерпретација, функционалност лика, подударност улоге и лутке која је подржава) и општи параметри (ансамбл и лутке у цјелини, избор музике, порука представе, сценографија, хумор, сценски ефекти), па ће спрам овога луткари имати могућност да буду награђени једним од прва три мјеста у категоријама: 1. најбоља представа у цјелини; 2. најбољи сценарио; 3. најбоља сценографија; 4. награда за најбољу креацију лутке; 5. награда за најбољу анимацију лутке и 6. награда за најбољу интерпретацију лутке.

2.3 Резултати

На Дјечијем одјељену смо издвојили књиге које ЛУТВИД ФЕСТ препоручује, односно оне по чијим мотивима су рађене луткарске представе: Ломовић, Бошко: „Чудесна лутка Таијоко-сан“ (Бијељина), Петровић, Урош: „Мартина велика загонетна авантура“ (Бијељина), Ђокић-Понграшић, Ана: „Зое, девојчица са врха солитера“ (Бијељина), Поповић, Александар: „Судбина једног Чарлија“ (Бијељина), Јовић, Виолета: „Како сам постао псето“ (Дворови, Бијељина), Мазини, Беатриче: „Дар краљеве кћери“ (Пожега), Коларов,

Игор: „Аги и Ема“ (Бијељина), Ршумовић, Љубивоје: „Видовите приче“ (Бијељина), Баум, Лајман Френк: „Чаробњак из Оза“ (Крагујевац), Бадијел, Дејвид: „Агенција за родитеље“ (Зајечар), Стилтон, Церонимо: „Даље шапе од ватреног камена“ (Суво Поље), Пројслер, Отфрид: „Мала вештица“ (Угљевик), Максимовић, Десанка: „Патуљкова тајна“ (Јања), Симон, Франческа: „Грозни Гаша и времеплов“ (Пожега), Копривица, Стеван: „Бокешка трилогија“ (Котор), Киплинг, Џ. Радјард: „Књига о џунгли“ (Зајечар), Колоди, Карло: „Пинокито“ (Крагујевац) и Перо, Шарл „Мачак у чизмама“ (Бијељина), Венсјуен, Цао: „Сламната колиба“ (Бијељина), Душко Радовић: „Четвртак“ (Црњелово).

Фестивал, на врло успјешан начин, спаја оно што је традиционално (луткарство) са савременим (видео-презентација). Чини се да је тај спој добра формула за популаризацију књиге и читања код дјеце основношколског узраста. Нарочито јер се ради о препоруци коју дјеца за дјецу раде (Калајџија, 2018: 30).

2.4. Визија и пратећи програми

У оквиру ЛУТВИД ФЕСТ-а оформљена је промотивна секција Фестивала – Лутвидић, за најмлађе суграђане, кориснике предшколских установа или различитих организација које се баве подстицањем читања код најмлађих. Они учествују у дефилеу лутака које праве у склопу свог васпитно-образовног процеса, анимирани опет од стране библиотеке, како би сликовнице добиле оно мјесто које треба да имају материјализацијом илустрација и саме приче у директној и самосталној изради лутака, али и њеној видео-презентацији.

На првом ЛУТВИД ФЕСТ-у ова секција била је само у луткарској варијанти: у двије промотивне радионице са ПУ Клубом за дјецу „Бубамара“ израђиване су луткице чарапанке и штапне од репро материјала као и мали гињоли. Основе луткама урадили су библиотекари са васпитачима, а дјеца су преузела естетику нијанси. Овако је формиран шпалир лутака

на отварању Фестивала. Наредне године, поред шпалира на отварању Фестивала, урађен је и први промотивни трејлер за сликовницу „Кишна краљица“ Снежане Гњидић. На затварању, дјеца су шпалир формирала од лутака које су те године запремљене у фонд од такмичарских лутака. За протекли ЛУТВИД у оквиру Лутвидића расписан је позив свим предшколским установама града Бијељине, који су се према интересовањима пријављивали за дефиле лутака или промо трејлер за сликовницу или у обје категорије. Библиотека излази из својих зидова, луткарски фонд се активира ван своје функције у којој су настале и продужава своје дјелање на популаризацији читања кроз девет промотивних радионица у којима се чита на потпуно нови начин, у којима дјеца која нису обухваћена радионичарским програмима саме библиотеке. Похвално је да се на позив одазвало и једно Удружење жена својом радионицом за дјецу са посебним потребама. На овај начин Бијељина је у једном тренутку била мали луткарски карневал са око тристотине лутака што такмичарских што промотивних.

ЛУТВИД ФЕСТ има и разгранату визију, постављања сваке године нове луткарске изложбе, израде каталога, базу луткарских твораца које излажу, посебне програме са луткарским едукаторима и радионичарима, те умрежавање са другим сличним фестивалима (ФЛУОШ, ЛУТКАРТ...)

3. Библиотечки фестивал

Лутке о којима је ријеч нису играчке, али служе игри, и то драмској, стога умјетничкој игри. Библиотеке играчака нису непознаница, али библиотеке позоришних лутака, дакако да јесу. Музејска чувања унутар професионалних позоришта су сасвим нешто друго. Овдје је ријеч о јавним библиотекама.

Један од скоријих примјера је „Цврчкотекa“ библиотека играчака основана у Новом Саду у протеклој деценији у оквиру Удружења МНРО Града Новог Сада, којом је у лику позајмице играчака и друштвених игара или њихово коришћење унутар просторија Удружења циљ био рад на

инклузији у најранијем периоду. Но, ипак, пионири у луткарству овог типа којим је почела озбиљно да се занима ЈУ Народна библиотека „Филип Вишњић“: луткарство као спона до књиге и популаризације читања, односно луткарством у библиотекарству долазе из Библиотеке шабачке. Из *Клуба рецитатора*, настало је *Библиошно луткарско порозиште*. Омиљени књижевни ликови оживљавани су луткама прављеним на кројачкој радионици библиотеке или код кућа најмлађих чланова библиотеке (костими су рађени у сарадњи са Школом примењених уметности из Шапца).

Луткарство је како смо до сада о њему промишљали дио развојног система човјека, али не смијемо заборавити његову улогу у културолошком смислу, али и имаголошком гдје се кулутре упознају и размјењују своје дарове управо оним што чини њихово културно наслеђе. Јурковски, као један од највећих свјетских тумача луткарства није заобишао да су лутке управо пратња усмене предаје, а симптоматично је виђење проф. Игнациа Лариоса који каже да „кроз усвајање нових техника позоришта лутака у сврху упознавања националне културе, без потцењивања других култура које срећемо у причама, откривамо и налазимо мудрост и универзалне вредности потребне бољем човечанству.“ (Ларисоа, 2008: 90) Ни психологија није имуна на луткарство. Играње улога је један од најучесталијих прагматичних уплива позоришта у терапеутске сврхе. Игра лутком у том контексту има дубљи смисао, гдје се пројекција сопствене личности у личност/лик лутке постварује као супституент и успјешно отвара многе карице са слојева особе која је на терапији¹. Тако ће се и само библиотекарство наћи у блиском контакту са луткарством на њеном данас најтежем и најизазовнијем задатку – популаризацији читања.

Нова улога која се ставља пред савременог библиотекара, али и сваког другог ко се бави посредовањем између књиге и

---

¹ Види више: Петровић, Мирјана, *Употреба луткарства у терапеутске сврхе*, Позориште за децу: уметнички феномен, Зборник радова, Књ. 4, стр. 233-253

читалаца, тим прије, ако је ријеч о корисницима који тек формирају своје читалачке навике, јесте да искористи модерност на први поглед застарјелих приступа. О овоме брилијантно пише Ненад Стојковић (Стојковић, 2018: 441-458), уочавајући и васпитни утицај који драматизација и луткарство имају управо у узрасној доби, по нама кључној за утемељивање читалачких навика, а којом се директно бави ЛУТВИД ФЕСТ. У том смислу луткарство као једно од најстаријих начина комуникације међу људима, својим синкретичким бићем апсолутно одговара сензационалистичкој свијести савременог читаоца. Овај пак склон да, слично Јаусовом предрефлективном читачу, своје естетичко искуство не види у читању као таквом, „мора га тражити у областима слушања, гледања и играња, чије манифестације једва да су ушле у историју уметности“ (Јаус, 1978: 367), свој поновни *улазак* у читање види једино у синкретичкој умјетности мануфактурног типа, а то је свакако лукарство. Тако се враћа не само читању, већ и историји умјетности и то можда баш у њена почела. Ако испратимо до краја Гадамерову мисао да је човјек човјек само кад се игра, онда само читање постаје игра, а читалац **остаје** човјек, човјек који игру троши на најквалитетнији могући начин: као одбрану и заштиту од нумерусне улоге привржењујуће јединке која је наметнута у „нечитајућем свијету“. Улога библиотеке онда надилази само смисао препоруке преко драматизације књижевног предлошка из свог фонда и њеног оживљавања у виду луткарске представе (чему предходе сати израде лутака, проба и осталих момената које игру обогаћују дружењем у пријатном кутку библиотеке). Библиотека тада постаје прави информациони центар и мјесто размјене читалачког искуства, али на првом мјесту нетабуисани, удобни простор, од којег према Косијеровој бриткој мисли презају конзервативни библиотекарски чувајући *храм књиге* од потенцијалне улоге *игаонице за забављање дјеце* (Косијер, 2017:109. и 166). Фестивал по својој суштини јесте културолошка размјена одређених производа креативног умијећа, али библиотечки

фестивал, какав је ЛУТВИД ФЕСТ показује валентност библиотечке дјелатности у анимацији на читање путем различитих метода: луткарством и видео-презентацијом књиге, али ван своје локалне заједнице и домена својих директних корисника². Библиотекари на тај начин анимирају такозвано *креативно читање*³, које нужно има јачи и трајнији ефекат у свијести рецептора, а резултат је не само популаризација читања, већ и сасвим нови, уникатни производи умјетничког бављења. Циљ је да се ради двосмјерна креативна размјена од лутака које имамо. Треба да настану нове комбинаторичке варијанте. Научити се читалачким навикама је онда еквивалентно одговору на питање *како читати лутку*, која постаје материјализовани књижевни јунак, али истовремено и подстицај на оживљавање у новој улози кроз нова читања, креирањем ансамбала који су креативни избор *читача лутака*.

Осим тога стална поставка ЛУТВИД ФЕСТ-а у изложбеном простору књигама-учесницама, али прије свега луткама чини простор библиотеке удобним мјестом, што је један од основних захтјева дјечијег библиотекарства. Отуда када дијете стане пред Дороти из „Чаробњака из Оза“ може пожељети баш ту књигу да прочита или да након прочитане књиге стане пред лутку и проговори својим ставом. На овај начин отвара се поље за развој *неформалне критике* као импресије о читалачком искуству, „неоптерећени

² Колико је прогресивна идеја ЛУТВИД ФЕСТ-а у овом смислу види се у надилажењу ИФЛА Водича за библиотекаре о *Коришћењу истраживачког рада у промовисању описмењавања и читања у библиотеци*, гдје се наводи значај библиотекара као особа са највећом могућношћу истраживања популаризације књиге и писмености у локалној заједници (Фармер, Лесли, Стричевић, Иванка, *Коришћење истраживачког рада у промовисању описмењавања и читања у библиотекама: Водич за библиотекаре*, ИФЛА професионални извјештај, бр. 125: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/125.pdf> [Пристапљено: 14.2.2019.], стр. 7.)

³ О новим начинима читања и препоруке, види више: Калајдија, Јелена *Креативна конзумација културе: нови модуси читања*, Књига 1, Народна библиотека Филип Вишњић, Бијељина, 2018.

књижевнотеоријском термиолошком апаратуром, те да тако добијају овај предзнак *неформалности*. Са једне стране ово је увреда званичној критици, али са друге је изузетан библиотекарски избор да поново *читаоци* препоручују *читаоцима*, јер је јасно да отворени, живи фонд у великом проценту не рачуна са професионалном критиком нити у избору нити у разумијевању/тумачењу." (Калајдија; 2018)

4. Формирање посебног фонда: физичка обрада, чување и коришћење фонда

ЈУ Народна библиотека „Филип Вишњић“ је формирала посебан фонд лутака за луткарске представе. Обзиром да се луткарске представе раде по мотивима књиге, све лутке су књижевни јунаци. Са првог Фестивала добили смо комплетне луткарске ансамбле за све четири представе, а са другог по једну лутку са сваке представе. Фонд ћемо обогати тако што ће након сваког Фестивала остајати библиотеци по једна лутка из сваке представе која ће ући у финале. Послије другог Фестивала њега чине 42 лутке. Лутке са овогодишњег ЛУТВИД ФЕСТ-а су у процесу обраде. Све лутке су обрађене у платформи COBISS. net као предмети/играчке у некњижној грађи.

ID=2050390078 LN=0000015435 N V3 13.08.2018

NBFVB::MIRNAS Updated: 14.08.2018 NBFVB::MIRNAS

Copied: 0 COBISS3: 07.09.2018 NBFVB::VALENTIZ

- 001** **an** - нови запис **br** - тродимензионални производи и предмети **cm** - монографска публикација **d0** - нема хиерархијског односа **7vv** - више писама
- 100** **c2017 ea** - дечје, опште **hsrp** - српски **lcb** - ћирилица - српска
- 1010** **azxx** - језик није употребљен
- 117** **aar** - лутке **bvv** - мешовито **cv** - мешовито

- 2000** **a**Зое **b**Предмет **f**Данијела Савић, Светлана Пандуревић
- 210** **a**Бијељина **c**ЈУ Народна библиотека "Филип Вишњић" Бијељина, ЛУТВИД ФЕСТ **d**2017
- 215** **a**1 играчка (лутка) **c**спужва, платно, вуница **d**87 x 30 cm
- 330** **a**Лутка Зое из представе Зое, дјевојчица са врха солитера.
- 5401** **a**Зое, лутка из представе Зое, дјевојчица са врха солитера
- 6063** **a**Лутке **w**Играчке
a688.721.25 **s**688 **b**688.721.25 **c**688 - Галантеријска роба.
- 675** Галантерија. Играчке. Декоративни предмети. Украсни предмети
- 700 1** **a**Савић **b**Данијела **f**1973- 4070 - аутор
- 70111** **a**Пандуревић **b**Светлана **f**1986- 4070 - аутор
- 992** **b**Mirnas

Примјер обраде лутке као некњижне грађе: Каталогизатор: Мирна Симић Пилиповић; лутка: Зое

У подручју стварних наслова и података о одговорности за стварни наслов смо узели лик лутке у представи, а први податак о одговорности, тј. аутор је креатор/и лутке. У подручју издавања за издавача смо навели нашу библиотеку, односно ЛУТВИД ФЕСТ и годину у којој је одржан. Подручје материјалног описа подразумијева да је то играчка (лутка) као и све оно што је карактеристично за дату лутку (материјал од ког је направљена) и њене димензије (висина и ширина). У подручју напомена наведено је за коју представу је лутка израђена.

Фонд је претражив по параметрима као и за сву осталу некњижну грађу, а ако желимо преглед свих лутака, укуцамо на COBISS/ОРАК-у библиотеку НБФВБ, затим кључну ријеч „лутке“ и добијемо све записе у којима су обрађене лутке.

Лутке, као и сва библиотечка грађа, могу да се користе. Да

би тај фонд био сврсисходан одлучили смо се за могућност да се износе из библиотеке (иако су то уникати). Показало се да је то добра пракса, јер су лутке кориштене за извођење представа које су спремане за ЛУТВИД ФЕСТ у школама, вртићима, на разним манифестацијама („Библишина рингераја“ Шабац, Дјечији фестивал „Радост Бијељине“, те промотивном Лутвидићу). У 2017. години изнајмљено је 48, а у 2018. години 22 лутке. Лутке издајемо уз реверс.

5. Закључак

Можда је право мјесто луткарства макар и овог типа библиотека, упркос виђењу Ирене Тот (Тот, 2002) да је оно и запостављено и заборављено. Но, ова луткарска дива ипак, уочава кључну улогу луткарства у свеукупном кретању човјека/дјетета у свијету културе: „Лутка сцена је својеврсно предсобље за „продукцију“ образоване, префињене и достојанствене позоришне публике драмских театарара.“ (Исто) Можда је ипак савремена улога луткарства да своју слободну игру заигра на најширој свјетској позорници данашњице – библиотеци.

Литература

1. Вујовић, Биљана, (2017). *Пинокио – Улични луткарски театар* : докторска дисертација, Београд
2. Глуhiniћ, Ирена, *Значај лутке за дијете* (2015) <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:271772> (приступљено 27.2.2019. г.)
3. Županić Beniћ, Mariјana, (2009). *O lutkama i lutkarstvu*, Zagreb: Leykam international
4. Јурковски, Хенрик, (2007). *Теорија луткарства*, Суботица: Међународни фестивал позоришта за децу
5. Калајџија, Јелена, (2018). *Креативна конзумација културе: нови модуси читања*, Бијељина: Народна библиотека „Филип Вишњић“
6. Косијер, Љиљана, (2017). *Криза читања међу основношколцима и модели ублажавања њених последица*, Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду
7. Лазић, Радослав, *Феноменологија лутке и луткарства у свету дјетета*, Позориште за децу: уметнички феномен, Зборник радова, Књ. 4, стр. 13-22

8. Лариос, Игнацио, *Лутке као културно наслеђе*, Позориште за децу: уметнички феномен, Зборник радова, Књ. 4, стр. 79-96
9. Петровић, Мирјана, *Употреба луткарства у терапеутске сврхе*, Позориште за децу: уметнички феномен, Зборник радова, Књ. 4, стр. 233-253
10. Радоњић, Мирослав, *Основи филозофије луткарства*, Свеске: часопис за књижевност, уметност и културу, Год. 18, Бр. 85 (2007)
11. Стојковић, Ненад, *Драматизација и луткарство у настави и ваннаставним активностима као елемент васпитног утицаја на ученике у млађем узрасту оновне школе*, Књижевност за децу у науци и настави: зборник радова са научног скупа Јагодина, 2017 (441-458)
12. Тот, Ирена, *Луткарство је заборављено и запостављено [разговор водио: Божидар Дринић]*, *Борба: независни политички и друштвени лист*, год. 79, бр. 30 (30.01.2002), ст. 11
13. Шајтинац, Мирјана, *Луткарство као лично освајање бескраја*, *Сцена: часопис за позоришну уметност*, Год. 36, бр. 5/6 (септ. – дец. 2000), стр. 34-35
14. Šimunov, Meri, (2007). *Scenska lutka kao poticaj za stvaralaštvo studenata predškolskog odgoja*, u *Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, Vol. 2(2007)1 No. 3, 2007. (str.141-154)

ARCHAIC AND CONTEMPORARY PLAY AS A READERS HABITS BASE

Abstract: In this research we are resuming how puppetry, i.e. the puppet, found its way among books and how puppet could serve in promoting reading to children. Public Library “Filip Visnjic“ has started a unique project – Festival of puppetry and the book trailer – LUTVID FEST. At first it is a library-festival having the book as a base, thou motives are used to create puppet play, the book trailer and an illustration (idea solution for poster as a potential book recommendation). It connects traditional (puppetry) with modern (book trailer) very successfully. It seems that it became a great formula for popularization of book and reading at primary scholars. Especially because it is peer recommendation.

We will look at how important a puppet is for a child as well as the educational influence of dramatization and puppetry at that age, which is crucial for reading habits, and on which is LUTVID FEST directly included. Librarians are animators of so called creative reading, that in its nature has more powerful and longer effect in the mind of the

receptor, and the results are new, unique products of arts beside the reading popularity.

Special collection of puppets for puppetry plays is what makes our library unique. Puppets created for the purpose of puppetry plays that were in the Finals of LUTVID FEST. All puppets are literary heroes, because the puppetry plays are based on books. The aim is to do two-way creative exchange of the puppets we have. Thanks to the Festival the special fund of puppets has been formed and it is the main theme of these lines. It is needed to create new combinatory variants. Learning reading habits is then equal to the answer to the question how to read puppet, that becomes materialized book hero, but at the same time what turns one in a new role through new readings, creating troupes that are creative choice of puppet reader.

Keywords: puppetry, play, LUTVID FEST, puppetry play, creative reading, library fund of puppets, puppets readers, popularization of reading.
